

TOIMINTAOHJE

**LASTEN TURVALLISUUTTA LISÄÄVÄT
TOIMITATAVAT JA VAPAAEHTOISEN
RIKOSTAUSTAN TARKISTAMINEN**

SISÄLLYS

1	YLEISTÄ	4
1.1	Taustaa	4
1.2	Toimintaohjeen tarkoitus	4
2	LASTEN TURVALLISUUTTA EDISTÄVIÄ TOIMINTATAPOJA	5
2.1	Vapaaehtoistoiminnassa esiintyviä haasteita lasten koskemattomuudelle	5
2.2	Ennaltaehkäisy	7
2.3	Puuttuminen	12
3	VAPAAEHTOISTEHTÄVIEN LUOKITTELU	13
3.1	Luokittelun tarkoitus	13
3.2	Tehtävänkuvaukset	14
4	LAKI LASTEN KANSSA TOIMIVIEN VAPAAEHTOISTEN RIKOSTAUSTAN SELVITTÄMISEKSI	15
4.1	Lain soveltamisala	15
4.2	Milloin toiminnan järjestäjällä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa	16
4.3	Miten rikosrekisteriote haetaan ja miten sitä käsitellään?	18

1 YLEISTÄ

1.1 Taustaa

Suomessa on ollut vuodesta 2003 voimassa laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002). Se koskee lasten parissa työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä. Laki velvoittaa työnantajan tarkistamaan työntekijän rikostaustan laissa mainituissa tilanteissa. Toukokuussa 2014 voimaan tullut laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014) koskee lasten parissa tehtävää vapaaehtoistyötä. Se antaa toiminnan järjestäjälle, kuten yhdistykselle, mahdollisuuden tietyin edellytyksin selvittää vapaaehtoisen rikostausta. Lain tarkoituksena on turvata lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä suojella lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja riistolta, kuten myös muulta vakavalta väkivaltarikollisuudelta ja houkuttelulta huumeiden käyttöön. Lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistetään kuitenkin parhaiten toimintatapoja kehittämällä. Vapaaehtoisen rikostaustan selvittäminen on vain täydentävä, lasten turvallisuutta varmistava, toimenpide. Sillä pyritään estämään sellaisten henkilöiden toimiminen lasten parissa vapaaehtoisena, jotka ovat aiemmin syyllistyneet lasten turvallisuutta vaarantaviin seksuaali-, väkivalta- ja huumausainerikoksiin. Tietoisuus siitä, että rikostausta voidaan selvittää, auttaa ehkäisemään ongelmia.

1.2 Toimintaohjeen tarkoitus

Ohjeessa kuvattujen toimintatapojen tarkoituksena on varmistaa ja edistää lasten turvallisuutta vapaaehtoistoiminnassa. Niiden avulla toiminnan järjestäjä voi ehkäistä alaikäisten koskemattomuutta ja turvallisuutta vaarantavia tekoja ja tapahtumia. Ongelmia ehkäisevät toiminnan avoimuus ja lasten ja nuorten opastaminen. Lasten pitää tietää, kenen puoleen he voivat kääntyä, jos heidän henkilökohtaista koskemattomuuttaan on loukattu tai heidän mieltään askarruttavat omaan turvallisuuteen ja koskemattomuuteen liittyvät asiat. Ohjeessa käydään ensin läpi lapsen turvallisuutta edistäviä toimintatapoja ja esitellään vapaaehtoistehtävien luokittelu. Ohjeen neljäs luku käsittelee lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (408/2014), sekä rikosrekisteriotteen hakemista ja käsittelemistä.

2 LASTEN TURVALLISUUTTA EDISTÄVIÄ TOIMINTATAPPOJA

Toimintaohjeen tavoitteena on, että vapaaehtoistoiminnan järjestäjät sitoutuvat lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistäviin toimintatapoihin. Turvallisuudella ja koskemattomuudella tarkoitetaan tässä sitä, että

- lapsen perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat
- lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta kunnioitetaan
- lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tuetaan
- lasta suojellaan seksuaalirikoksilta, väkivaltarikollisuudelta, houkuttelulta huumeiden käyttöön ja muilta lapsen turvallista kasvua uhkaavilta tekijöiltä.

Ohjeessa kuvattujen toimintatapojen avulla

- edistetään lasta suojaavan toimintakulttuurin syntymistä,
- tuetaan alaikäisten turvallista osallistumista toimintaan sekä
- vahvistetaan lasten tietoisuutta omista oikeuksistaan.

2.1 Vapaaehtoistoiminnassa esiintyviä haasteita lasten koskemattomuudelle

Lapsille ja nuorille järjestettävässä vapaaehtoistoiminnassa on tavoitteena päihtetön, väkivallaton ja turvallinen ympäristö. Kuitenkin lapset ja nuoret voivat myös vapaaehtoistoiminnassa joutua alttiiksi kaltoinkohtelulle. Tässä kappaleessa kuvataan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämistä koskevan lain tavoitteita myötäillen, mitä tarkoitetaan seksuaalisella häirinnällä ja hyväksikäytöllä. Seksuaalisessa häirinnässä lähtökohtana on aina häirinnän kohteen oma kokemus. Häirinnän kohteena voivat olla sekä tytöt että pojat. Häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- nimittely
- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset

- seksuaalinen koskettelu, kuten nipistely, suutelu, puristelu
- puhelinsoitot, tekstiviestit ja sähköpostit tai seksuaalissävytteiset kirjeet
- halventavat ja seksistiset vitsit
- toistuvat seksuaalissävytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen viittaavat kutsut
- seksuaaliseen kontaktiin pakottaminen

Häirintä, syrjintä ja hyväksikäyttö ovat vallan väärinkäyttöä. Vapaaehtoisena toimivan aikuisen suhde lapseen tai nuoreen on useimmiten valtasuhde. Aikuisen tulee pitääntä flirtistia ja sukupuolisuuteen kohdistuvista kommentteista, jotka eivät ole hyvien käytöstapojen mukaisia ja joilla voi olla vahingollisia seurauksia lapsen ja nuoren kehitykselle. Häirintää voi tapahtua myös lasten ja nuorten välisissä suhteissa. Huonoa käytöstä on esimerkiksi panettelu, ”huorittelu”, ”homottelu” tai muu loukkaava nimittely. Aikuisen kasvatustehtävään kuuluu näihin tilanteisiin puuttuminen. Lasten ja nuorten rajat ovat aikuisen vastuulla. Puuttumattomuus tulkitaan usein äänettömäksi hyväksymiseksi, vaikka se olisikin aikuisen neuvottomuutta tai pelkoa. Se, mikä koetaan häirinnäksi, riippuu yksilöstä, tilanteesta, vuorovaikutuksesta ja aiemmista kokemuksista. Ratkaisevaa on silti aina se, miten uhri kokee tilanteen. Jos hän tuntee tulleen häirityksi, asia tulee ottaa vakavasti. Seksuaalinen häirintä loukkaa yksilön oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja itsemääräämiseen. Lapsi tai nuori ei tiedä, missä sallitun toiminnan rajat kulkevat, eikä hän välttämättä uskalla vastustaa vieraan ihmisen auktoriteettia. Lapselta tai nuorelta ei siis voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa ilmaista pitävänsä aikuisen käyttäytymistä loukkaavana tai vastenmielisenä. Ei voida myöskään olettaa, että lapsi pystyisi kieltämään häiritsevän käyttäytymisen. Seksuaalisuus voi olla häpeän, loukkauksen, haavoittuvuuden ja hämmennyksen aluetta. Siksi seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutunut lapsi ei välttämättä puhu kokemuksistaan eikä kerro niistä myöhemminkään, edes kysyttäessä. On ensiarvoisen tärkeää, että toiminnassa mukana olevat aikuiset tiedostavat mahdolliset ongelmat ja puuttuvat ajoissa tilanteisiin, joissa häirintää tai muuta epätervettä vallankäyttöä on aihetta epäillä. Avoin ja jatkuva, ketään syyttelemätön keskustelukulttuuri on paras suoja ehkäistä epätoivottuja tilanteita.

2.2 Ennaltaehkäisy

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjä, kuten yhdistys tai urheiluseura, voi varmistaa ennakkoivasti alaikäisten turvallisuutta harrastetoiminnassa:

- **Käytännöt alaikäisten turvallisuutta koskevien asioiden käsittelemiseksi**
 - Mahdollisuuksien mukaan pyrimme siihen, ettei yksittäinen aikuinen työskentele lasten kanssa valvomattomissa olosuhteissa. Viestiminen tapahtuu mahdollisuuksien mukaan yhteisiä kanavia, kuten joukkueen oman WhatsApp-ryhmän, välityksellä. Aikuinen-lapsi välisessä viestinnässä käytetään hyvää harkintaa ja noudatetaan tässä ohjeessa mainittuja toimintatapoja ja käytänteitä. Nämä ohjeet ja lyhennetty Power Point-esitys jaetaan jokaiselle vapaaehtoistyöntekijälle. Työsuhteessa toimiville on oma, vastaava ohjeistus.
 - Rikosrekisteriote vaaditaan kaikilta joukkueenjohtajilta, halli- ja varustevastaavilta sekä urheilijamentorilta. Hallitus voi tarvittaessa pyytää rikosrekisteriotteen selvittämistä vapaaehtoiselta, jonka katsotaan esimerkiksi poikkeustapauksissa joutuvan toimimaan lasten ja nuorten kanssa ainoana aikuisena. Kappaleessa 3.2 on eritelty näiden henkilöiden toimenkuvat.
 - Päävastuuhenkilö alaikäisten turvallisuutta ja koskemattomuutta koskevissa asioissa on seuran hallituksen nimeämä hallituksen jäsen, *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö*.
 - Urheilijamentori on *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö* ja täten ensisijainen vastuuhenkilö ns. kentällä. Lapset ja nuoret voivat olla yhteydessä:

- Hallituksen nimeämään vastuuhenkilöön, *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö*
- Urheilijamentoriin, *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö* (ENSISIJAINEN VASTUUHENKILÖ KENTÄLLÄ)
- Valmentajiin
- Joukkueenjohtajiin

Huomioi, että toimiessasi kyseisissä tehtävissä sinulla on VASTUU JA VELVOLLISUUS saattaa lapsen tai nuoren kokema häirintä hallituksen nimeämän vastuuhenkilön ja/tai urheilijamentorin tietoon.

- Mahdollisen lapsen koskemattomuutta ja/tai turvallisuutta loukkaavan teon ilmetessä asiasta ensimmäisenä tietoinen on velvollinen saattamaan asian hallituksen nimeämän vastuuhenkilön ja/tai urheilijamentorin tietoon. Hallituksen nimeämä henkilö kuulee kaikkia osapuolia. Teon vakavuuden mukaan toimijalle seuraa joko puhuttelu, varoitus tai vapaaehtoistoiminnan päättäminen. Vakavissa tapauksissa suositellaan rikosilmoituksen tekemistä.

- **Häirintää ehkäisevää ilmapiiriä**

- Vapaaehtoiset noudattavat tässä ohjeissa annettuja toimintamalleja ja ohjeistuksia. Joukkueenjohtajat kertovat harrastajille jokaisen kauden alussa **ikätaoisesti**, kuinka menetellä, jos lapsi tai nuori kokee esimerkiksi häirintää. Huomioi myös kesken kauden mukaan tulevat urheilijat! Vanhempia sekä huoltajia tiedotetaan mm. vastuuhenkilöistä, joihin voi olla yhteydessä epäiltäessä lapsen turvallisuuden ja koskemattomuuden tulleen loukatuksi. Vanhempia ja huoltajia muistutetaan, että myös he ovat

velvollisia puuttumaan epäasialliseen ja -oikeudenmukaiseen käytökseen, jos siihen törmätään.

- Tämä toimintaohje jaetaan kaikille vapaaehtoistoimijoille. Ohje ja lyhennetty Power Point- esitys löytyvät myös seuran verkkosivuilta sekä MyClubista, joista kuka tahansa ne voi lukea. Työsuhteessa toimiville on oma, vastaava ohjeistus ja myös se löytyy seuran verkkosivuilta sekä MyClubista.
- Nimetyt vastuuhenkilöt löytyvät helposti ja vastuuhenkilöiden toimenkuviissa mainitaan aina *”lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö”*. Hallituksen nimeämän, hallitukseen kuuluvan vastuuhenkilön sekä urheilijamentorin yhteystiedot löytyvät MyClubista ja seuran verkkosivuilta. Lisäksi valmentajat ja joukkueenjohtajat voivat tarpeen mukaan jakaa em. vastuuhenkilöiden yhteystiedot esimerkiksi vanhempainilloissa, mikäli herää olettamus tietämättömydestä.
- Seurassa toimii nuorisotoimikunta (NuTo) jossa lapset ja nuoret saavat äänensä kuuluviin ja pääsevät vaikuttamaan seuraa koskevissa asioissa. Seuran yli 15-vuotta täyttäneet juoniorijäsenet saavat osallistua seuran kevät- ja syyskokouksiin äänioikeuden kera. Alle 15-vuotiailla juniorijäsenillä ei ole äänioikeutta. Kevät- ja syyskokouksien ajankohdat ilmoitetaan koko jäsenistölle aina mm. MyClubissa.
- Seura järjestää puolivuositain tyytyväisyyskyselyn, jossa vapaaseen tekstiosuuteen voi liittää häirintään ja/tai koskemattomuuteen liittyviä tietoja. Tyytyväisyyskyselyt ovat aina ennen kevät- ja syyskauden loppumista, jolloin tulosten analysointi tapahtuu ennen kauden päätymistä ja mahdollisiin epäkohtiin voidaan puuttua välittömästi.

- West Coast Vikings Cheerleaders ry:n arvojen (yhteisöllisyys, avoimuus ja kasvatuksellisuus) mukaan toimiminen tukevat ja edesauttavat meitä ehkäisemään lasten ja nuorten kokemaa häirintää ja/tai koskemattomuutta.
 - Tämä ohjeistus on hyvä kerrata aina joukkueen vanhempaiden tapaamisissa.
- **Käytännöt alaikäisten kanssa toimivien työntekijöiden ja vapaaehtoisten rekrytointiin**
 - Tässä ohjeessa on aiemmin mainittu ne vapaaehtoiset, joilta rikosrekisteriotteen selvittäminen vaaditaan, jotta voi toimia vapaaehtoisena seuratoimijana. Kappaleessa 3.2 on eritelty näiden henkilöiden toimenkuvat. Henkilö, joka ei suostu rikosrekisteriotteen selvittämiseen, ei voi toimia vapaaehtoisena seuratoimijana tehtävissä, joissa rikosrekisteriotteen selvitys vaaditaan.
 - Rekrytointivaiheessa vapaaehtoistoimijoiksi haluavia voidaan mahdollisuuksien mukaan haastatella.
 - Rekrytointivaihe sisältää vapaaehtoistoimen luonteen ja vapaaehtoistyön toimenkuvan määrittelemisen.
 - Vapaaehtoiset seuratoimijat perehdytetään seuratoimijana toimimiseen ja tämä ohjeistus tai lyhennetty Power Point-esitys on aina yksi osa perehdytystä vaikkei seuratoimija oletettavasti tulisi toimimaan lasten kanssa valvomattomassa ympäristössä.
 - Hallituksen toimikuntiin nimeämät vastuu- ja/tai yhdys henkilöt ovat vastuussa siitä, että tämä ohje tai lyhennetty Power Point-esitys on aina osa seuratoimijan perehdytystä.
 - Työsuhteessa toimivilla on oma, vastaava käytäntönsä.

- **Toiminnan läpinäkyvyys**
 - Suositaan tiimityötä, kun toimitaan alaikäisten kanssa. Pyrimme siihen, että ryhmässä on aina vähintään kaksi aikuista, esimerkiksi ohjaamassa harrasteryhmiä tai leirien yövahteina.
 - Suosimme avointa toimintaa, johon esimerkiksi vanhemmat pääsevät tutustumaan ennalta ilmoitettuina ajankohdina.

- **Lasten ja nuorten luottohenkilö**
 - Urheilijamentori toimii lasten ja nuorten luottohenkilönä. Urheilijamentori on *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö* ja täten ensisijainen vastuuhenkilö ns. kentällä. Urheilijamentorin yhteystiedot löytyvät seuran nettisivuilta, MyClubista sekä Power Point-esityksestä. Urheilijamentori toimii NuTo:n vastuu- ja yhdyshenkilönä.

- **Vapaaehtoisisten perehdytys, kouluttaminen ja palautteen kerääminen**
 - Vapaaehtoisille järjestetään koulutusta ja perehdytystä, jossa käsitellään tässä ohjeessa esiin tuotuja asioita ja menettelytapoja. Hallituksen määräämä yhteys- tai vastuuhenkilö on vastuussa siitä, että tämä ohjeistus tai Power Point-esitys käydään läpi myös aina uusien vapaaehtoisten kanssa.
 - Lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan sekä huoltajiltaan kerätään palautetta vapaaehtoistoiminnasta, erityisesti lasten turvallisuuden ja koskemattomuuteen liittyvistä asioista puolivuositain. Kyselyt ajoitetaan päättymään aina ennen kevät- ja syyskauden loppua, jotta mahdollisiin epäkohtiin voidaan tarttua välittömästi.

2.3 Puuttuminen

Tässä luvussa kuvataan, miten tulee toimia häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyjen tai -tapausten ilmaantuessa. On hyvä muistaa, että vastuu asian hoitamisesta on yksin aikuisilla, ei lapsella tai nuorella.

Varmistetaan, että toiminnassa mukana olevat ovat tietoisia häirintäepäilyjen ja -tapausten varalle luoduista käytännöistä. Ikävissäkin tapauksissa on helppompaa edetä, kun toimintatavat on yhteisesti sovittu ja ne ovat kaikkien tiedossa. On erittäin tärkeää, että lapset ja nuoret tietävät, keneen he voivat olla yhteydessä.

Tarkistetaan huolellisesti kaikki valitukset ja epäilyt. Niihin tulee aina suhtautua vakavasti. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan vakava epäily hyväksikäytöstä, vaan pikemminkin huoli siitä, että aikuisen tai nuoren käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, siihen tulee puuttua. Hallituksen nimeämän vastuuhenkilön tulee olla yhteydessä osapuoliin ja lapsen tai nuoren vanhempiin. Kun puhutaan sukupuolisesta häirinnästä, puhutaan usein sellaisista tilanteista, joissa ei ole kysymys rikoksesta, vaan asiattomasta käytöksestä.

Puututaan rikosepäilyihin välittömästi. Jos on syytä epäillä, että kysymyksessä on rikos eli rikoslaisissa mainittu teko, on otettava viipymättä yhteyttä poliisiin ja lastensuojeluviranomaiseen. Hallituksen nimeämän vastuuhenkilön tulee olla yhteydessä myös lapsen tai nuoren vanhempiin. Lastensuojeluviranomaisen on ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on hänen kasvuympäristössään kohdistunut rikos. Poliisi selvittää, onko tapahtunut rikos, missä olosuhteissa se on tapahtunut ja keitä asia koskee.

Hyödynnetään ulkopuolisia asiantuntijoita. Tilannetta ei kannata hoitaa yksin, vaan keskustella heti neuvoa antavan vaitiolovelvollisen ammattiasiantuntijan kanssa. Mahdollisia asiantuntijatahoja ovat kunnan perheneuvola, Sexpo-säätiö, Väestöliiton Nuorten seksuaaliterveyden osaamiskeskus ja Raiskauskriisikeskus Tukinainen.

Toimitaan lasten ja nuorten edun mukaisesti. Lasten ja nuorten turvallisuus on tärkeintä. Huolehditaan, että mahdollinen häirintä tai hyväksikäyttö eivät jatku. Mikäli aikuisen käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, se otetaan puheeksi tämän kanssa välittömästi. Mikäli nuoren käyttäytyminen aikuista kohtaan on epäasiallista, asiaan puututaan heti. Jos kyseessä on vakavampi epäily häirinnästä tai hyväksikäytöstä, mahdollisen uhrin ja tekijän välinen kanssakäyminen katkaistaan, kunnes asia on selvitetty. Jos lapsen tai nuoren vanhemmat eivät ole tietoisia tilanteesta, heihin otetaan yhteyttä. Jos teko tai sen yritys täyttää rikoslain kuvauksen, ollaan viipymättä yhteydessä poliisiin ja lastensuojeluviranomaiseen.

Viestitään selvästi ja totuudenmukaisesti. Varmistetaan, että kaikkia osapuolia, mahdollista epäiltyä, uhria ja uhrin vanhempia kuullaan huolellisesti tapahtuneesta. Huolehditaan siitä, että kaikki osapuolet tietävät, miten valituksen tai epäilyn käsittely etenee toiminnan järjestäjän organisaatiossa ja miten toiminnan järjestäjä on reagoinut asiaan, esimerkiksi tehnyt ilmoituksen lastensuojeluun tai poliisille. **Ulospäin viestittäessä huolehditaan sekä mahdollisen uhrin että tekijän oikeusturvasta.**

3 VAPAAEHTOISTEHTÄVIEN LUOKITTELU

3.1 Luokittelun tarkoitus

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjien joukko on hyvin monipuolinen. Lasten kanssa tehtävällä vapaaehtoistyöllä on kuitenkin paljon samoja piirteitä ja tunnusmerkkejä riippumatta siitä, toimiiko vapaaehtoistoiminnan järjestäjä liikunnan tai kulttuurin alalla vai nuoriso-, sosiaali- tai terveysalalla. Liikunta- ja urheilujärjestöissä sekä niiden seuroissa toimii vuosittain yli puoli miljoonaa vapaaehtoista, heistä suuri osa lasten ja nuorten toiminnassa erilaisissa tehtävissä, kuten ohjaajina tai valmentajina. Vapaaehtoiset valitsee ja kouluttaa toimintaa järjestävä seura tai järjestö. Käytännössä vapaaehtoisten koulutus vaihtelee melkoisesti, samoin kuin käytetyt rekrytointikanavat. Mukana on niin lasten vanhempia, alan opiskelijoita kuin eri lajien aktiiveja. Seuraavassa kappaleessa kuvataan eri toimialojen vapaaehtoistehtäviä. Tehtäväkuvaukset perustuvat toiminnan järjestäjien arvioon ja yhdessä tekemään

luokitteluun. Luokitellut tehtävät ovat sellaisia, joihin valittavan vapaaehtoisen rikoista voidaan tarvittaessa selvittää. Tehtäviin kuuluu

- alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa
- vapaaehtoisen henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa; ja
- vapaaehtoinen hoitaa tehtävää yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei voida kohtuudella turvata muilla toimilla, kuten toimintaa ohjaavilla menettelytavoilla tai ohjeilla.

3.2 Tehtäväkuvaukset

Vapaaehtoistehtävän järjestäjällä tarkoitetaan rekisteröityä yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityis- tai julkisoikeudellista oikeushenkilöä taikka yksityistä elinkeinonharjoittajaa, jonka nimissä vapaaehtoistehtävään liittyvä alaikäisille suunnattu toiminta on järjestetty.

Urheiluseuroissa ja -järjestöissä toimii tuhansia vapaaehtoisia aikuisia lasten ja nuorten ohjaajina ja **joukkueenjohtajina**. He voivat toimia yksin tai ryhmässä riippuen lajista ja toiminnan laadusta. Toiminta pitää usein sisällään lasten ja nuorten päivittäistä ohjausta, yhteisiä kilpailu- ja turnausmatkoja sekä leirejä, joihin kuuluu toisinaan myös yöpymisiä ja pidempiä jaksoja poissa kotoa.

Urheilumentori toimii lasten ja nuorten luottamushenkilönä ja on hallituksen nimeämä *lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistävä vastuuhenkilö*. Urheilujamentori tukee lapsia ja nuoria esim. harrastuksen ja arjen yhteensovittamisessa ja keskustelelee heidän kanssaan henkilökohtaisia asioita luottamuksellisesti. Urheilujamentorin toimenkuvaan kuuluu valvomatonta yhteydenpitoa lasten ja nuorten

kanssa tehtävän luottamuksellisuuden ja mm. vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvien asioiden vuoksi.

Halli- ja varustevastaavat toimivat hallin tiloissa oman aikataulunsa mukaisesti. Vapaaehtoistoiminnan säännöllisyyden vuoksi halli- ja varustevastaavan toimenkuviin voi kuulua valvomatonta yhteydenpitoa lasten ja nuorten kanssa, sillä vapaaehtoistoiminta tapahtuu suurimmalta osin ajankohtina, jolloin hallilla on valvonnan ulkopuolelle ulottuvia lapsia ja nuoria esimerkiksi odottamassa harjoitusten alkamista.

Mikäli jonkun muun, kuin edellä mainittujen, vapaaehtoistoimijan toimenkuva muuttuu väliaikaisesti tai pysyvästi siten, että kappaleessa 4.2 mainitut ehdot täyttyvät, voi seura pyytää vapaaehtoistojaa toimittamaan rikosrekisteriotteen.

4 LAKI LASTEN KANSSA TOIMIVIEN VAPAAEHTOISTEN RIKOSTAUSTAN SELVITTÄMISEKSI

4.1 Lain soveltamisala

Lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä sovelletaan henkilöihin, jotka toimivat vapaaehtoisena lasten parissa. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjä on se toimija, jonka nimissä alaikäisille suunnattua toimintaa järjestetään. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjä voi olla esimerkiksi rekisteröity yhdistys, säätiö, yritys, yksityinen elinkeinonharjoittaja, kunta tai uskonnollinen yhdyskunta. Vapaaehtoistoinnalla tarkoitetaan toimintaa, johon henkilöt, vapaaehtoiset, osallistuvat, omasta tahdostaan, oman valintansa ja motivaationsa mukaisesti ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistoiminnan järjestäjään. Vapaaehtoisena voidaan lain mukaan kuitenkin pitää myös henkilöitä, jotka hoitavat tehtävää työsuhteessa kolmanteen osapuoleen, mutta hoitavat tehtävää kuitenkin vapaaehtoistoiminnan järjestäjän nimissä tai välittämällä. Laki antaa toiminnan järjestäjälle tietyn edellytyksin mahdollisuuden selvittää vapaaehtoisen rikostausta, mutta kaikista vapaaehtoisista ei tarvitse pyytää rikosrekisteriotetta. Vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen on siis vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, velvollisuutta siihen ei ole missään tilanteessa. Kysymys on nimenomaan tietyn tyyppisestä tehtävästä, ei siitä

kuka henkilö tehtävää hoitaa. Kappaleessa 3.2 kuvataan ne edellytykset, joiden pitää täytyä, jotta vapaaehtoisen rikostausta voidaan selvittää. Oikeusrekisterikeskus merkitsee rikosrekisteriotteelle tiedot seuraavista rikoksista:

- Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava teko (pornografiarikos)
- Seksuaalirikos
- Henkirikos (tappo, murha, surma)
- Ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa
- Törkeä pahoinpitely
- Törkeä ryöstö
- Huumausainerikos

Otteelle ei merkitä tietoja muista rikoksista kuin edellä mainituista. Riippumatta siitä, onko otteella merkintöjä tässä tarkoitetuista rikoksista tai toimikielloista vai ei – ns. puhdas ote – toiminnan järjestäjä tekee itsenäisesti päätöksen vapaaehtoisen rekrytoimisesta. Rekrytointipäätöstä tehtäessä on aina otettava huomioon lasten ja nuorten koskemattomuuden ja turvallisuuden varmistaminen. Vapaaehtoisella voi olla hallussaan esimerkiksi työsuhdetta varten tai opintoihin kuuluvaa työharjoittelua varten saatu rikosrekisteriote, jota hän voi hyödyntää vapaaehtoistehtäviin haikiessaan. Jos kaikki otteen pyytämiseksi asetetut edellytykset täyttyvät, toiminnan järjestäjä voi pyytää nähtäväksi otteen, jonka vapaaehtoinen on pyytänyt aiemmin muuta tarkoitusta varten Oikeusrekisterikeskukselta. Laissa ei ole määritelty kuinka pitkään ote on voimassa. Ohjeena voidaan pitää, ettei se saa olla kuutta kuukautta vanhempi. Jos ote on tätä vanhempi, on toiminnan järjestäjällä perusteltu syy hakea uutta otetta Oikeusrekisterikeskukselta.

4.2 Milloin toiminnan järjestäjällä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän pitää olla rekisteröity yhdistys tai säätiö, muu rekisteröity yhteisö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja, jotta sillä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa. Lakia ei sovelleta työ- tai virkasuhteessa oleviin henki-

löihin eikä sellaisiin henkilöihin, joiden kanssa toiminnan järjestäjä on tehnyt toimeksiantosopimuksen ja jotka tekevät työtä ansiotarkoituksessa. Toiminnan järjestäjä voi saada vapaaehtoista koskevan rikosrekisteriotteen vain, jos vapaaehtoinen on antanut kirjallisen suostumuksensa otteen hakemiseen. Suostumuksen voi ilmoittaa Oikeusrekisterikeskuksen sivuilla olevalla hakemuslomakkeella tai erillisellä asiakirjalla, joka liitetään rikosrekisteriotteeseen. Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että vapaaehtoiselle on kerrottu:

- a) mitä tarkoitusta varten rikosrekisteriotetta pyydetään
- b) mitä tietoja rikosrekisteriotteeseen merkitään
- c) miten rikosrekisteriotetta ja siinä olevia tietoja käsitellään
- d) toiminnan järjestäjän velvollisuudesta luovuttaa rikosrekisteriote vapaaehtoiselle
- e) jos otetta hakee vapaaehtoistoiminnan järjestäjän toimeksiannosta toinen yhdistys

Nämä ehdot on tuotu julki jo vapaaehtoistoimintaan hakiessa ja käydään läpi vielä ennen rikosrekisteriotteen pyytämistä.

Toiminnan järjestäjä voi selvittää vapaaehtoisen rikostaustan, jos kysymyksessä on tehtävä, johon kuuluu:

1. säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa **ja**
2. henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa **ja**
3. tehtävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei voida turvata siitä huolimatta, että toiminnan järjestäjällä on käytössä toimintaa koskeva ohje tai tietty menettelytapa, jolla pyritään turvaamaan lasten henkilökohtainen koskemattomuus.

Lisäksi edellytetään, että:

- a) toiminnan järjestäjällä on käytössään toimintaansa koskeva ohje tai menettelytapa, jolla turvataan lasten henkilökohtainen koskemattomuus **ja**
- b) toiminnan järjestäjä on ennalta arvioinut, mitkä ovat sellaisia vapaaehtoistehtäviä, joihin valittavan vapaaehtoisen rikostausta on syytä selvittää. Nämä vapaaehtoistehtävät on mainittu tässä ohjeistuksessa aiemmin.

Vapaaehtoisen rikostausta voidaan selvittää silloin, kun hänelle on tarkoitus antaa ensimmäistä kertaa jokin tietty, etukäteen yksilöity tehtävä ja silloin, kun henkilön tehtäväkuva on muotoutumassa sellaiseksi, että se täyttää edellä luetellut edellytykset. Rikosrekisteriote voidaan pyytää vain niistä vapaaehtoisista, jotka ovat tulleet mukaan toimintaan 1.5.2014 tai tämän jälkeen tai joiden tehtäväkuva 1.5.2014 jälkeen muuttuu sellaiseksi, että otteen pyytäminen on lain mukaista. Toiminnan järjestäjä voi selvittää myös alaikäisen, 15 vuotta täyttäneen vapaaehtoisen rikostaustan. Toiminnan järjestäjä voi pyytää rikosrekisteriotteen vapaaehtoiselta jo siinä vaiheessa, kun häntä valitaan koulutukseen tai valmennukseen, joka on tehtävän hoitamisen edellytyksenä. Jos koulutuksen tai valmennuksen suorittamisen ja vapaaehtoistehtävän aloittamisen välinen aika on pitkä, toiminnan järjestäjä voi oman harkintansa mukaan selvittää vapaaehtoisen rikostaustan uudelleen. Ei kuitenkaan silloin, jos edellinen ote on annettu alle 6 kuukautta aiemmin. Rikostaustaotteella ei ole säädettyä voimassaoloaikaa. Uusien otteiden pyytämisessä tulee käyttää harkintaa. Kun toiminnan järjestäjä hakee vapaaehtoista laissa tarkoitettuihin tehtäviin, sen on ilmoitettava, että vapaaehtoisen rikostausta on tarkoitus selvittää.

4.3 Miten rikosrekisteriote haetaan ja miten sitä käsitellään?

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjä hakee rikosrekisteriotetta kirjallisesti. Oikeusrekisterikeskuksen verkkosivulta <https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/oikeusrekisterikeskus/lomakkeet.html> löytyy tulostettava ja sähköisesti täytettävä hakulomake. Otteen voi myös tilata täyttämällä ja lähettämällä sähköisen hakemuksen

Suomi.fi-palvelun kautta ja liittämällä mukaan vapaaehtoisen suostumus. Oikeusrekisterikeskus suosittelee sähköistä hakemista Suomi.fi- palvelun kautta. Otetta ei voi tilata puhelimitse. Kaikki hakemukseen liittyvät asiakirjat ja liitteet pitää lähettää Oikeusrekisterikeskukselle samassa lähetyksessä, joko sähköisesti tai kirjekuoressa. Jos lähetykset toimitetaan erikseen, samaan hakemukseen kuuluvat eri liitteet ja lähetyksen osat voivat joutua erilleen. Tämä viivästyttää käsittelyä ja aiheuttaa ylimääräistä työtä hakijalle ja Oikeusrekisterikeskukselle. Jos hakemuksia on useita, esimerkiksi koulutus- tai kurssivalintojen yhteydessä, voidaan kaikki hakemukset liittää samaan lähetykseen. Oikeusrekisterikeskuksen hakemuslomakkeella ilmoitetaan muun muassa seuraavat tiedot:

Vapaaehtoistehävän järjestäjän nimi ja rekisteröintitunnus

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän nimi ilmoitetaan aina hakemuksessa. Rekisteröintitunnuksen voi tarkistaa Patentti- ja rekisterihallituksen sivuilta osoitteesta www.prh.fi. Suora linkki rekisteröintitunnuksen hakemista varten on <http://yhdistysrekisteri.prh.fi/ryhaku.htx>

Muun hakijajärjestön nimi

Muun hakijajärjestön nimi ilmoitetaan, jos rikosrekisteriotetta hakee toinen järjestö toiminnan järjestäjän lukuun, tämän toimeksiannosta. Rikosrekisteriotetta voi hakea vapaaehtoistoiminnan järjestäjän puolesta sellainen järjestö, joka kuuluu samaan keskusjärjestöön kuin vapaaehtoistoiminnan järjestäjä, esimerkiksi piirijärjestö tai toinen paikallisyhdistys. Toimeksiannon pitää perustua kirjalliseen sopimukseen. Rikosrekisteriote toimitetaan kuitenkin suoraan vapaaehtoistoiminnan järjestäjälle.

Toiminnan järjestäjän yhteyshenkilö

Yhteyshenkilöksi merkitään sellainen henkilö, joka on päättämässä, annetaanko vapaaehtoiselle kysymyksessä oleva tehtävä vai ei. Muilla henkilöillä ei ole oikeutta nähdä vapaaehtoisen rekisteriotetta eikä heille voida ilmaista otteella olevia tietoja. Seuran hallitus nimeää yhteyshenkilön.

Vapaaehtoisen henkilötunnus

Vapaaehtoisen henkilötunnus on tärkein vapaaehtoisen yksilöivä tieto hakemuksessa. Ellei hakijalle ole annettu suomalaista henkilötunnusta, ilmoitetaan vapaaehtoisen syntymäaika ja -paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti.

Vapaaehtoistehävä, jota varten ote tilataan

Tehtävänkuvauksen pitää olla sellainen, että viranomainen pystyy sen perusteella arvioimaan, onko vapaaehtoistehävän järjestäjällä lakiin perustuva oikeus pyytää rikosrekisteriotetta. Tehtävältä vaadittavat edellytykset on kuvattu edellä. Tehtäväkuvaukset on esitetty kohdassa 3.2.

Otteen vastaanottaa ja tarkistaa toiminnan järjestäjän puolesta sellainen henkilö, joka on päättämässä, annetaanko vapaaehtoiselle kysymyksessä oleva tehtävä vai ei. Otteelta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista kenellekään muulle, ei toiminnan järjestäjän toiminnassa mukana olevalle eikä ulkopuoliselle. Henkilöllä on vaitiolovelvollisuus. Tietoja ei saa ilmaista sen jälkeenkään, kun henkilö ei enää ole siinä tehtävässä, jossa hän on tiedon saanut. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta voi seurata rikoslain mukainen rangaistus. Toiminnan järjestäjä ei saa tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin muita merkintöjä kuin tiedon siitä, että rikosrekisteriote on tarkistettu sekä otteen päiväyksen. Vapaaehtoisen henkilötietoihin ei saa koskaan tehdä merkintää siitä, onko otteelle merkitty rikostietoja vai ei. Toiminnan järjestäjän on luovutettava ote vapaaehtoiselle heti kun ote on tarkistettu. Jos vapaaehtoinen ei tule kohtuullisen ajan kuluessa noutamaan toiminnan järjestäjälle lähetettyä rikosrekisteriotetta, ote hävitetään luotettavalla tavalla, esimerkiksi silppuamalla. Neljän viikon aikaa voidaan pitää ohjeellisena kohtuullisena aikana. Otteen voi vapaaehtoisen omasta pyynnöstä postittaa hänen ilmoittamaansa osoitteeseen. Arkaluonteisten tietojen lähettämistä esimerkiksi suojaamattomassa sähköpostissa tulee harakita tarkkaan. Toiminnan järjestäjä voi ennen otteen hävittämistä tai postittamista merkitä sallitut tiedot – vapaaehtoisen nimen, otteen tarkistamisen päiväyksen ja otteen päiväyksen – rekisteriinsä.

Ohje tai suunnitelma alaikäisen koskemattomuuden turvaaviksi toimiksi

Hakija ilmoittaa onko toiminnan järjestäjällä käytössä ohje tai suunnitelma, jolla turvataan alaikäisten koskemattomuus. Lisäksi ilmoitetaan, kuka on hyväksynyt ohjeen tai suunnitelman ja milloin se on hyväksytty. Ohje tai suunnitelma pitää hyväksyä toiminnan järjestäjän hallituksessa tai muussa päätäntävaltaa omaavassa toimielimessä, jotta se täyttää lain edellytykset. Seuralla on hallituksen hyväksymä toimintaohje, joka on sovellettu nuoriso-, liikunta- ja sosiaali- ja terveystieteiden kattojärjestöt Allianssi:n, Valo:n ja SOSTE:n sekä kulttuurialan toimijoita edustava Taiteen edistämisen keskus Taike:n toimintaohjeista vastaamaan meidän tarpeitamme.

Rikosrekisteriotteen pyytäminen perustuu lakiin 148/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140148>

Tämä toimintaohje on sovellettu vastaamaan West Coast Vikings Cheerleaders jäsenoston tarpeita. Tämä toimintaohje luovutetaan kokonaisuudessaan West Coast Vikings Cheerleaders ry:lle käytettäväksi. Alkuperäinen ohjeistus: <https://www.seuraohjelma.fi/seuranhallinto/seuratoimijat/vapaaehtoiset/getfile.php?file=308>

